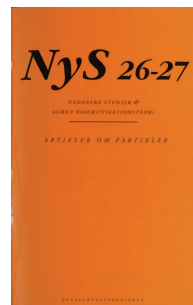

NyS

Titel:	Min kusine har haft hest – hun har også kommet af med den igen!
Forfatter:	Merle Thestrup
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Studier & Almen kommunikationsteori</i> 26+27. <i>Artikler om partikler</i> , 2000, s. 101-129
Udgivet af:	Dansklærerforeningen
URL:	www.nys.dk

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

MIN KUSINE HAR HAFT HEST – HUN HAR OGSÅ KOMMET AF MED DEN IGEN!

– Om hjælpeverbet ‘at have’ som aspektuel
mulighed i mundtlig diskurs

AF MERLE THESTRUP

Problemet er at der har hans personlige problemer kommet i vejen, omtales en politiker i TV. De har nået til et resultat, lyder en udtalelse under overenskomstforhandlingerne.

Gennem flere år har jeg noteret mange eksempler på en lidt usædvanlig brug af ‘at have’ i stedet for ‘at være’ ved dannelsen af perfektum ved intransitive verber i mundtlig engageret diskurs. Ligesom jeg har noteret mig at dette fænomen optræder hos et bredt udsnit af sprogbrugere uden nævneværdig tøven, pause eller brudt tale. Jeg har derfor stillet mig spørgsmålet: Er der en mulig mening med en sådan markeret brug af ‘at have’? Er der tale om dårligt sprog eller tværtimod om sproglig kreativitet?

Det er ikke ny viden at i en levende diskurs foregår der til enhver tid forhandling omkring det grammatiske system. Som Aage Hansen skriver i 1965: “Når undtages det ortografiske område hersker den frie konkurrence på sprogmarkedet...” (Hansen 1965: Forord). Det er heller ikke nyt at grænseområdet mellem brugen af ‘at have’ og ‘at være’ som hjælpeverber, er flydende. Ikke alene har grænserne i diakront perspektiv flyttet sig både frem og tilbage, men graden af “korrekthed”/ “ukorrekthed” i de eksempler jeg vil analysere i artiklen, både kan diskuteres og er blevet diskuteret. Jeg må derfor understrege at det er min sprognorm som er målestok for udvælgelsen af eksempler, i hvilke brud på “normalsprog” ved valg af hjælpeverbum ses som et lingvistisk signal på, at noget er på færde.

Verbalsystemet er i de europæiske sprog en central del af sproget. Det er verbet som organiserer sætningens komponenter i kraft af sin valens, og det er gennem verbet at fænomener som tid og aspekt kodes. Jeg anser derfor verbalsystemet for at være et meget følsomt område for sproglige markeringer. Netop hjælpeverberne udgør en væsentlig del af verbalsystemet.

Da mit grammatiske syn er funktionelt, har jeg ingen tro på at sprog ændrer eller bevæger sig uden det indbefatter en nævneværdig kommunikativ fordel – dertil er sprogbrugerne for dygtige og sproget for vigtigt for den menneskelige interaktion. Derfor har jeg valgt *ikke* at betragte de indsamlede eksempler med 'at have' som fejl, men derimod som *markeret* brug.

Artiklen baserer sig på en række talesprogseksempler. Disse stammer dels fra Projekt Bysociolingvistik's talesprogsbase, dels fra TV og vil her danne baggrund for de argumenter jeg i det følgende vil fremføre for en tolkning af 'at have' som en aspektuel mulighed – som et muligt diskursivt virkemiddel i friere talesprog.

1.0 OM VERBER

Syntaktisk inddeles verber traditionelt i *transitiver og intransitiver*. Verber anses for at være transitive når de på syntaktisk niveau knytter et objekt til sig. Det er dog ikke udelukkende verbets leksikalske muligheder der afgør om der er tale om et transitivt eller intransitivt verbum. Visse verber der i deres valens har mulighed for at knytte objekt til sig, men ikke gør det i en given grammatisk konstruktion, betegnes i denne konstruktion også som intransitive. Dette gælder således for verber der optræder i passivkonstruktioner. En bedre beskrivelse er derfor at begrebsparret transitivitet/intransitivitet ikke blot relaterer til det enkelte verbum, men til hele sætningen.

På semantisk-leksikalsk niveau er der indenfor det transitive parameter gjort forskellige forsøg på at gruppere verber i nogle overskuelige kategorier. Paul Diderichsen arbejder med inddelingen: Handling, Tilstand og Overgang (Diderichsen 1946:60), Michael Herslund arbejder med: *State verbs, activity verbs og action verbs* (Herslund 1993:43). Både Diderichsens og Herslunds kategorier afspejler på en eller anden måde begrebet *aktionsart*.

Aktionsart er en slags aspekt der er indbygget i et verbs semantics, som udvælger et bestemt referencepunkt i forhold til den proces der beskrives. Verber kan bl.a. sætte fokus på en proces' begyndelse, igangværen eller dens afslutning. I forbindelse med aktionsart benyttes en række begrebspar hvoraf jeg her kun medtager dem som her skønnes relevante. Det drejer sig om:

+/- *dynamisk*, er der tale om handling eller tilstand?

+/- *telisk*, er der tale om overgang fra én tilstand til en anden eller ej?

Det er værd at bemærke at i flere tilfælde er det ikke muligt at afgøre aktionsarten ud fra verbet alene. Dansk er et sprog med forholdsvis få verber. Det er derfor ofte verbet i kombination med dets satellit som er afgørende for bestemmelsen af aktionsarten. Det gælder f.eks. forskellen mellem 'gå', 'gå op i', 'gå hen' osv. Aktionsarten hæfter sig ofte til hele prædikatet og er således grammatikaliseret.

En sidste klassifikation af verber som jeg finder relevant, er den funktionelle grammatiker M.A.K. Hallidays inddeling af verbalfraser ud fra de *processer* de repræsenterer.

I *An Introduction to Functional Grammar* (Halliday 1994) arbejder han med følgende procestyper: MATERIAL, EXISTENTIAL, RELATIONAL, VERBAL, MENTAL og BEHAVIORAL. Hver proces har yderligere underinddelinger, ligesom samtlige processer kan inddeles i tre helt overordnede repræsentationer, nemlig: BEING, DOING og SENSING. Som det var gældende for både Diderichsen og Herslund, har også Halliday i sine opdelinger inkorporeret begrebet aktionsart. Hans opdeling adskiller sig dog ved at være langt mere nuanceret. Særligt relevante processer for nærværende problematik er:

1) MATERIAL, som hører under DOING, og er en procestype der har at gøre med handling i den fysiske verden, enten direkte eller i overført betydning. Denne procestype kan give svar på spørgsmålet: what happened? Halliday skriver selv:

Material processes are processes of 'doing'. They express the notion that some entity 'does' something – which may be done 'to' some other entity (...) Material processes are not necessarily concrete, physical events; they may be abstract doings and happenings... (Halliday 1994:110-111).

Eksempler på sådanne processer er:

the mayor resigned (...) the mayor dissolved the committee (ibid.:111).
I'm following your example (ibid.:149).

2) Og EXISTENTIAL, som befinder sig på grænsen mellem DOING og BEING. Denne procestype betegner ikke direkte handling, men nærmere at noget finder sted eller sker:

...something exists or happens (...) Existential clauses typically have the verb *be* (...) One group is a small set of closely related verbs meaning 'exist' or 'happen': *exist, remain* (...) *occur*... (ibid.:142).

1.1 CENTRALE VERBER

Hvad er det så for *typer* af verber der er indblandet i problematikken omkring den markerede brug af 'at have' som hjælpeverbum? Til at belyse dette har jeg udvalgt en række talesprogseksempler som indeholder verber der, ifølge mine undersøgelser, befinder sig netop i problemstillingens centrum:

- 1) ...altså vi har lige set her at i løbet af et P måned *har* politikerne også *begyndt* at erkende situationen og det er første skridt på vejen det er simpelthen erkendelse (TV-Avisen, DR1, 8/10 1998).
- 2) ... vi *har kommet* så langt i sagen at... (Station 2, TV2, 24/2 1998).
- 3) ...min- kusine har haft hest £ hun *har* også *komet af med* den igen...(Projekt Bysociolingvistik).
- 4) Hm lidt nervøs det er jeg P det er spændende det her det har jeg ventet på i flere dage jeg har P sovet meget uroligt de sidste dage her jeg *har vågnet op* og PP (snøfter) haft sved på panden og tænkt P ja drømt mystiske ting...(TV-Avisen, DR1, 15/10 1998).
- 5) ...så får de godt nok en løftemaskine men så- er kan de ikke få den ind og løfte og så tager det alligevel længere tid og så løfter de og så får de de hold i ryggen og ££ og de de- *har* også *blevet beskåret* meget... (Projekt Bysociolingvistik).
- 6) ...den tidligere ordning *har faldet* omkring fem år efter officersskolen og det vil sige at i den gamle struktur kunne man fortsætte til og med major... (Projekt Bysociolingvistik).
- 7) ...lette regnbyger som især *har øh trukket ned over* det jyske...(Vejret, DR1, 18/10 1998).
- 8) ...det gør ikke noget altså fordi- jeg *har* aldrig *blevet* så meget ophidset over den slags... (Projekt Bysociolingvistik).
- 9) ...der *har* eventuelt *sket* en udtørring... (TV-Øst, TV2, 25/8 1998)

P eller £ = pause

PP eller ££ = længere pause

~ = tøven

Med udgangspunkt i kriterierne: transitivitet, aktionsart og procestype, drejer det sig om intransitive, dynamiske verber eller verbalforbindelser som i overvejende grad er eller kan tolkes som + teliske, dvs. betegnende en overgang. Dette gælder også eksemplet i passiv (7). Hovedparten af verberne befinder sig desuden under Hallidays MATERIAL procestype (1-7). Kun enkelte verber kan betegnes som værende EXISTENTIAL (8-9). Samtlige falder ind under Herslunds action kategori.

1.2 OM PERFEKTUM OG HJÆLPEVERBER

I en samtale er opmærksomhedens udgangspunkt oftest taletidspunktet, og det der tales om har relevans her og nu. Det er med andre ord nuet der er referencepunkt – det deiktiske NU. Det er derfor ikke underligt at perfektum, også kaldet primær perfektum eller førnutid, er hyppigt brugt i samtale. Perfektum er den nutidsforankrede tempus, hvilket betyder at perfektum ofte har et resultativt præg. De handlinger eller begivenheder der fandt sted i fortiden, anskues fra taletidspunktet oftest som overståede handlinger hvis virkninger har relevans eller aktualitet for nutiden. Dette gælder ikke mindst ved + teliske verber i perfektum. Her bliver det nemlig den tilstand der ligger efter “overgangen”, og som stadigvæk er gældende, der bliver udsagnets egentlige fokus. Et eksempel kan være: “Han er flyttet”. Det er ikke selve handlingen – at han flyttede – der er interessant, men derimod at han ikke er tilstede mere.

Dansk har en række hjælpeverber, deriblandt de her relevante ‘at have’ og ‘at være’ som begge anvendes til at danne perfektum. Men hvordan anvendes de? I en redegørelse for distributionen af ‘at have’ og ‘at være’ tager Paul Diderichsen i *Elementer Dansk Grammatik* udgangspunkt i hovedverbets aktionsart (de aspektuelle forhold? Han er her en smule uklar!), den aktualiserede valensramme og dermed også i begrebet transitivitet:

...er og *bliver* betegner altid (Overgang til) en Tilstand og kan derfor ikke i Forbindelse med Supinum have Objekt; *faar* og *har* derimod angiver (Opnaaelse af) en Besiddelse og indeholder dermed et transitivt

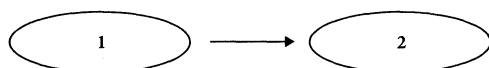
Handlingsmoment. Modsætningen mellem *faar/har* og *bliver/er* svarer saaledes dels til Modsætningen mellem Aktiv og Passiv, dels til Modsætningen transitiv: intransitiv (Diderichsen 1946:128).

Han fortsætter:

Intransitiverne forholder sig (...) forskelligt, alt efter som de har perfektiv eller imperfektiv Betydning. Er Betydningen imperfektiv (uden Tanke paa Overgang), har de Supinum med *har/faar* (...) Har de perfektiv Betydning, forbindes Supinum med *er...* (ibid.:129)

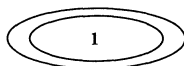
Udfra relevans til mine talesprogseksempler, vil en syntese af ovennævnte være: Intransitiver danner perfektum med 'at være' når der er tale om overgang. Skematisk kan det forenkles således:

AT VÆRE:
Anvendes når subjektet skifter fra én tilstand (1) til en anden (2)

Eks.: Naboens bil er gået i stykker!
Han er flyttet.

AT HAVE:
Anvendes når subjektet *ikke* skifter tilstand

Eks.: Jeg har sovet!
Han har flyttet rundt.

FIGUR 1

Mine eksempler skulle derfor, da det drejer sig om overgangsverber, ifølge Diderichsens beskrivelse være bøjet med 'at være'. Det burde være enkelt, men er det tilsyneladende ikke!

Dette er da også Aage Hansen på inspirerende vis inde på i *Vort vanskelige sprog* (Hansen 1965). Han fremhæver heri en række problemer netop i forbindelse med distinktionen overgang/tilstand. Jeg gør opmærksom på

at Aage Hansen baserer sig på skriftlige og litterære eksempler og ikke på mundtlig diskurs:

Intransitive verber der betegner en vedvaren, bruger kun *har(havde)*: *det har været længe* (...) Omvendt bruger intransitive verber der betegner en afslutning eller forandring altid *er (var)*: *han er forsvundet* (...) Verber der betegner afslutning skulde efter den givne distinktion kun have *være* som hjælpeverbum (...) Men hvor tanken om en aktivitet melder sig kan *have* bruges: *Jeg har holdt op at skrive Vers* Soph. Claussen (...) *han havde standset brat op* (Hansen 1965:130-132).

og i forbindelse med overgangsverbum:

Jeg kan ikke huske hvor det er jeg har truffet på det navn...(ibid.:133).

Og i forbindelse med verbet 'begynde':

Ofte har dette verbum en infinitiv som objekt og så kan *begynde* komme til at betyde: 'gå over til', og denne angivelse af overgang eller forandring er noget der hører hjemme ved en række intransitive verber der bruger *er (var)* (...) [men] *Have* bruges også, nu især hvor tanken om en aktivitet eller medvirken melder sig: (...) *Han, som allerede havde begyndt at føle sig gammel, oplevede en ungdom på ny* Svedstrup (...) Når Branner (...) skriver: *Det store træ har begyndt at faa knopper* antyder *have* vel en egenvirksomhed hos træet: det er ikke blot noget der sker med træet, men noget træet selv er aktivt med i (ibid.:128).

Hvor man skulle forvente at der blev anvendt 'at være' som hjælpeverbum ved intransitive overgangsverber, anvendes i ovennævnte eksempler 'at have' i stedet.

2.0 OM ASPEKT

Som det fremgår af Aage Hansens kommentarer til begreberne "aktivitet" i modsætning til "afslutning" eller "forandring" i forbindelse med den til tider afvigende brug af hjælpeverbet 'at have' i forrige afsnit, kredsers der omkring begrebet *aspekt*.

Normalt er aspekt ikke et kernebegreb i dansk grammatik, som det er tilfældet for bl.a. de romanske sprog. Dansk har ikke en morfologi for aspekt med undtagelse af f.eks. det parafrastiske 'være i gang med' og

udtryk som 'går og...', 'ligger og...' osv. Aspekt anses derfor traditionelt for at være indbygget i de danske verbers semantik og benævnes da aktionsart. I forhold til nærværende problematik anser jeg dog aspekt for at udgøre en væsentlig del af den centrale problemstilling, og jeg vil derfor kort gøre rede for denne grammatiske kategori.

Carl Bache skriver i *Verbal Aspect*:

ASPECT concerns the *situational focus* with which situations are represented in natural language (...) and is thus distinct from TENSE, which concerns the *temporal location* of situations relative to the moment of communication (...) and from AKTIONSART, which concerns the *procedural characteristics* of situations... (Bache 1985:145).

Aspekt er relateret til selve fremstillingen af et forløb, i modsætning til aktionsart som hænger sammen med et verbs kantskildes betydning. Aspekt er derfor grundlæggende en fænomenologisk kategori, og aspekt-formerne er:

...det grammatiske udtryk for *det synspunkt den talende anlægger på en given handling* (Anker Jensen 1987:111).

Aspekt er den talendes subjektive profilering af en situation, en situation som grammatisk kan fremstilles f.eks. som værende en handling under udfoldelse eller som en handling der indgår i en afsluttet helhed. Grundlæggende tales der om *perfektivt aspekt* ved det afsluttede overfor *imperfektivt aspekt* ved det igangværende. Herunder kan det imperfektive yderligere inddeles i hhv. det *durative*, dvs. det vedvarende, igangværende, samtidige og det *iterative*, dvs. fokuserende på det gentagende.

Set fra en fortælleteknisk vinkel kan de to aspektformer, det perfektive og det imperfektive, give meget forskellige indfaldsvinkler, effekter og forventninger:

Det er en forventelig følge af det perfektive aspekts grundbetydning (...) at dette aspekt benyttes, når man skal fremstille en række enkelt-handlinger som dannende et fremadskridende forløb (ibid.:113)

De imperfektive formers funktion (...) er at sætte *en scene op* som baggrund for, at en handling kan startes. Det er selvsagt en vigtig fortælletek-

nisk mekanisme, at man på denne måde kan springe mellem iscenesættende oplysninger og fremadskridende handlingsforløb... (ibid.:114).

Som en følge af det perfekte aspekts præg af afsluttethed, indgår perfektivt aspektuerede handlinger oftest i rækkefølgesammenhæng, hvorimod det imperfektive aspekts uafsluttede præg egner sig til at lægge vægt på en enkelthandling. Ligeledes anlægges der ved det perfekte aspekt et "eksternt" fokus, hvorfra man anskuer en situation udefra og i sin helhed, hvorimod man med det imperfektive aspekt anlægger et "internt" fokus, hvorfra en situationanskues indefra. Der opstår således en forskel som mellem "telling" og "showing".

2.1. DET TRANSITIVE SYSTEM, TO PARADIGMER

Inden for nyere lingvistisk forskning er det en fremherskende holdning at det syntaktisk transitive system anskuet semantisk i virkeligheden består af ikke kun ét, men to forskellige paradigmer eller fortolkningssystemer.

Ud over den velkendte distinktion: transitiv og intransitiv – blot semantisk forstået – arbejder mange grammatikere i dag også med et andet fortolkningssystem, nemlig: det *ergative* over for det *inergative*. Halliday beskriver de to paradigmer/systemer – det transitive og det ergative – ved at tage udgangspunkt i sætningen: "The lion chased the tourist". Indenfor den transitive forståelsesramme siger han at:

...the variable is one of extension. The Actor is engaged in a process; does the process extend beyond the Actor, to some other entity, or not? So *the lion chased the tourist* relates to *the lion ran*: 'the lion did some running; either the running stopped there (intransitive, the lion ran), or else it extended to another participant (transitive, *the lion chased the tourist*)

Og indenfor den ergative forståelsesramme:

...the variable is not one of extension but one of causation. Some participant is engaged in a process; is the process brought about by that participant, or by some other entity? In this perspective, *the lion chased the tourist* relates not so much to *the lion ran* as to *the tourist ran*: 'the tourist did some running; either the running was instigated by the tourist himself (intransitive *the tourist ran*), or else by some external agency (transitive *the lion chased the tourist*)'. Note however that the terms 'transitive' and 'intransitive' are no longer appropriate here, since they imply the

extension model. The pattern yielded by this second interpretation is known as the 'ergative' pattern. The clauses *the lion chased the tourist/ the tourist ran* form an ERGATIVE/NON-ERGATIVE pair." og "There are intransitive/transitive pairs, like *the tourist hunted/the tourist hunted the lion*, where *the tourist* is Actor in both. But the majority of verbs of high frequency in the language yield pairs of the other kind, like *the tourist woke/the lion woke the tourist*, where the relationship is an ergative one. If we express this structure in transitive terms, the tourist is Actor in the one and Goal in the other; yet it is the tourist that stopped sleeping, in both cases (Halliday 1994:162-163).

Det ergative/inergative er altså hovedsageligt et semantisk begrebspar, som dog indenfor visse europæiske sprog til tider kodes grammatisk og dermed viser sig på syntaktisk niveau. Den egentlige inspiration stammer fra andre sprogsystemer, heriblandt vestgrønlandsk, hvori det ergative morfologisk viser sig i to forskellige kasuskategorier: ergativ og absolutiv.

Det ergative system er med Hallidays termer et kausalsystem, hvorimod det transitive er et "udbredelsessystem", og hvor det i det transitive system er objektet (europæiske kasussprogs akkusativ), den semantiske patientrolle eller Hallidays Goal, som er fakultativt, er det i det ergative system ergativ, det *agentive*, den semantiske agentrolle, som er fakultativ. Halliday anvender semantiske roller til at markere forskellen mellem en transitiv og ergativ sætningsfortolkning. Han arbejder inden for det transitive system med rollerne Actor og Goal og inden for det ergative med rollerne: Agent og Medium ¹ (kun de for denne situation relevante roller er medtaget). Sætningerne ville i en semantisk rolleanalyse se således ud:

	<i>The lion chased</i>	<i>the tourist</i>
Transitiv	Actor	Goal
Ergativ	Agent	Medium
	<i>The tourist ran</i>	
Intransitiv	Actor	
Inergativ	Medium	

Det er værd at bemærke at den intransitive/inergative sætning viser meget store fortolkningsforskelle. I det transitive system lægges der vægt på at turisten selv løb, han er den handlende Actor, mens det ergative system via rollen medium lader agentrollen, årsagen til at turisten løber, stå åben. Halliday skriver:

The ergative structure is open-ended, and a further round of agency can always be added on ... (ibid.:172)

I øvrigt antyder Halliday at netop distinktionen mellem disse to fortolkningssystemer, en henholdsvis lineær og nuklear (proces/medium centre-ret) tankegang, muligvis er af universalgrammatisk karakter:

Probably all transitivity systems, in all languages, are some blend of these two semantic models of processes, the transitive and the ergative. The transitive is a linear interpretation; (...) But the ergative is a nuclear rather than a linear interpretation... (ibid.:167).

2.2 DET INERGATIVE OG DET INAKKUSATIVE

I forlængelse af opdelingen af det syntaktisk transitive i to forskellige semantiske fortolknings-paradigmer – det transitive og det ergative – har man arbejdet endnu et skridt videre med det ergative system. I forbindelse med intransitiver taler man indenfor det ergative paradigme om: *inakkusativitet* og *inergativitet*. Debatten i særdeleshed omkring inakkusativitet foregår på universalgrammatisk niveau og er præget af en del uenighed. Et eksempel herpå er om begreberne inakkusativitet og inergativitet er bundet til selve verberne på leksikalsk niveau, eller om de knytter sig til hele sætningen. Ligeledes kan det være vanskeligt at dokumentere hvordan disse semantiske kategorier evt. kodes syntaktisk.

Jeg vil i det følgende give *min* fortolkning af problematikken, hvorefter jeg vil dokumentere dens mulige relevans i forhold til opgavens problematik omkring hjælpeverber. Jeg gør opmærksom på at jeg har valgt en meget bred opfattelse af begreberne. Jeg anser derfor den leksikalske og den sætningsbundne mulighed for at være lige relevante.

Inakkusativitetsdebatten tager sit udgangspunkt i David Perlmutter's Inakkusativitetshypotese, som er en semantisk funderet universalgrammatisk hypotese. David Perlmutter og Paul M. Postal, som arbejder med (flere) sætningslag 'strata' indenfor "Relational Grammar", siger: ("arc" forstås bedst her som relationel "byggesten")

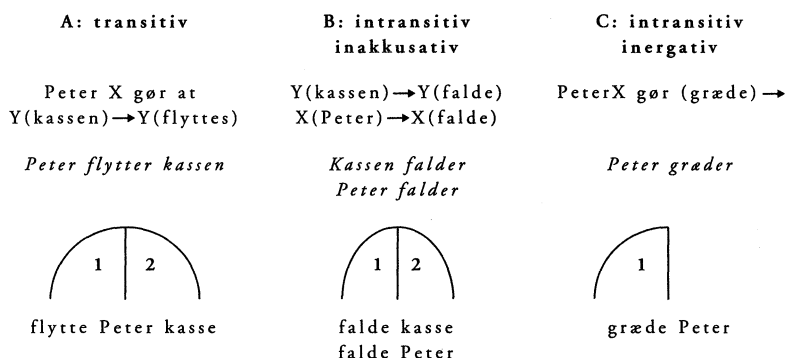
- a. A stratum is *transitive* if and only if it contains a 1-arc and a 2-arc.
- b. A stratum is *intransitive* if and only if it is not transitive.

- c. A stratum is *subjective* if and only if it contains a 1-arc.
- d. A stratum is *objective* if and only if it contains a 2-arc.
- e. A stratum is *unergative* if and only if it is subjective and intransitive.
- f. A stratum is *unaccusative* if and only if it is objective and intransitive (Perlmutter og Postal 1984:95)

Og: ("initial stratum" forstås bedst som "grundlæggende sætning" eller evt. "dybdesætning")

To sum up: the content of the Unaccusative Hypothesis is that clauses with intransitive initial strata divide into two contrasting subclasses – the unergative type and the unaccusative type – although grammatical tradition by and large seems to have recognized only the unergative type. The Unaccusative Hypothesis predicts that languages will have phenomena with respect to which nominals in some intransitive clauses will behave like subjects, while those in others will behave like direct objects. This question should be investigated (ibid.:97)

Ovennævnte er blot uddrag. For bl.a. på baggrund af ovennævnte at anskueliggøre min fortolkning af begreberne inergativitet/inakkusativitet, anvender jeg følgende illustrationer:

FIGUR 2

A er en normal transitiv situation hvor et subjekt påvirker et objekt. Til gengæld udviser B og C på semantisk niveau stor forskel. I B påvirkes subjektet nærmest som var det et objekt, mens subjektet i C mere er en ægte agent som ikke påvirkes som objekt, men blot med sin vilje udfører en

handling. Det er netop mellem B og C at distinktionen mellem det som udgangspunkt inakkusative og inergative går. B, som også bærer præg af noget kausalt, er inakkusativ, mens C, som til trods for en mulig udefrakommende årsag, bærer mere præg af vilje, er inergativ. (Læg mærke til at hvis Peters vilje skal træde igennem i: "Peter falder", er man nødt til at sige: "Peter lader sig falde"). Subjektet i B og C har altså ikke grundlæggende samme semantiske status.

I den inergative konstruktion er der med Hallidays termer mere Agent/Actor over subjektet, hvorimod subjektet i den inakkusative i højere grad bærer præg af Medium/Goal.

For at vende tilbage til Hallidays fremstilling af det inergative, placerer hans sætninger: *The tourist ran* og *the tourist woke* sig derfor i hver sin semantiske kategori. Ifølge ovenstående fig. 2 må *the tourist woke* opfattes som værende inakkusativ og *the tourist ran* som inergativ.

Der er gjort mange forsøg på at finde kriterier til at klassificere f.eks. et verbum som enten inakkusativt eller inergativt. Klassifikationsforsøgene har i høj grad drejet sig omkring forholdet mellem *agentivitet* og *telicitet*. Og til trods for at disse begreber ikke umiddelbart ser ud til at kunne indfange og klassificere alle verber, virker der umiddelbart til at være en vis enighed om at inergative verber i regelen (men ikke konsistent) bruges agentivt og dermed semantisk set skaber et agentagtigt subjekt. Det kan eksempelvis dreje sig om følgende typer af verber, som her er foreslået af Perlmutter og Postal:

Predicates Determining Initially Unergative Clauses:

- a. Predicates describing willed or volitional acts: work, play, speak (...)
- b. Certain involuntary bodily processes:(...) sleep, cry...(Perlmutter og Postal 1984:98).

Inakkusative verber, derimod, er ofte + teliske. Dette betyder ofte at inergativitet kommer til at bestå af semantisk agentivitet og inakkusativitet af semantisk overgang. Dermed kan verbers aktionsart spille en rolle i klassificeringen. Om dette skriver Perlmutter og Postal:

The class of initially unergative clauses, seems to correspond closely to the traditional notion of 'active' or 'activity' (intransitive) clauses (ibid.:98)

...it has been proposed that verbs of change of state are unaccusative...(Perlmutter 1978, Levin og Hovav 1995:80).

Inergative verber/sætninger forbindes iflg. Perlmutter med activity, hvori-
mod inakkusative verber der ofte er + teliske, således forbindes med ac-
tion/overgang.

2.3 TRE ARGUMENTER FOR INAKKUSATIV TOLKNING

Set i forhold til verberne(sætningerne) i mine eksempler fra 1.1, er der god
grund til at formode at disse kan klassificeres som inakkusative eller "inak-
kusativlignende". Jeg har 3 grunde til denne formodning:

1) For det første er en del af ovennævnte typer af verber indenfor inakkusa-
tivtetsdebatten omtalt som inakkusative. Det gælder:

Verbs of existence (...) and verbs of appearance such as *appear*, *emerge*
(...) all bona fide unaccusative verbs...(Levin og Hovav 1995:119).
Herunder også: ...come (...) happen, occur... (ibid.:282)

Det gælder en række overgangsverber:

A striking property of the verbs of inherently directed motion is that
although they can be used either agentively or non agentively, they con-
sistently show unaccusative behavior (ibid., s.162).

Verbs of inherently directed motion (...) arrive, (...) come, (...) enter, (...) fall (ibid.:281) og The class of predicates determining unaccusative ini-
tial strata is very large (...) Aspectual predicates: begin, start, stop, cea-
se, continue, ...(Perlmutter og Postal 1984:98-99).

2) For det andet kan verberne i mine talesprogseksempler klassificeres som
inakkusative ud fra kriterierne: svag agentivitet og + telicitet:

Telicitet som kriterium er klart gældende for + teliske verber, dvs. samt-
lige action verber. Herunder også de verber (+ evt. satellit) som evt. har –
telisk fortolkningsmulighed, f.eks. 'falde' og 'trække ned over', da denne
fortolkningsmulighed skyldes at der er tale om "gradvis overgang".

For passivsætningens vedkommende kan man sige at både svag agentivi-
tet og + telicitet opfyldes; svag agentivitet da netop passiv har et objekttag-

tigt subjekt og dermed bærer præg af noget resultativt hvis årsag ligger udenfor sætningen, og + telicitet da der er anvendt 'blive'. Derved "ligner" passivsætningen en inakkusativ konstruktion.

3) Den tredje og vigtigste grund til at jeg vælger at klassificere talesprogseksemplernes verber (sætninger) som inakkusative eller "inakkusativlignende", er dog kriterierne på dansk for valg af hjælpeverbum. Det er slående hvordan regelen for valget mellem 'at have' og 'at være' ved dannelse af perfektum ved intransitive verber, som er afhængigt af hvorvidt *subjektet* bevæger sig eller ej (se fig. 1) minder om kriterierne for at skelne mellem inakkusativitet og inergativitet (se fig. 2).

Han er flyttet

$X \rightarrow X$

Inakkusativt

Han har flyttet hele dagen

$x \rightarrow$

Inergativt

Det centrale er derfor efter min mening, at der er god grund til at tro at vi på dansk har en tilbøjelighed til at vælge 'at være' ved inakkusativ konstruktion og 'at have' ved inergativ konstruktion. Dvs. en markering af det ergative paradigme på syntaktisk niveau gennem valg af hjælpeverbum – et fænomen som gør sig gældende på flere andre sprog mere eller mindre konsistent, heriblandt italiensk.

2.4 GRAMMATIKALISERING AF ASPEKT PÅ DANSK

At semantisk inakkusativitet og inergativitet på dansk kan være syntaktisk kodet netop gennem valg af hjælpeverbum, omtaler Michael Herslund og Finn Sørensen i forbindelse med danske bevægelsesverber:

One central feature of the Danish verbs is that they are in general very weakly classified. Verbs are not, for instance, used consistently as only transitive or intransitive, and if they are indeed intransitive, not used consistently as either unaccusative or unergative...(Herslund og Sørensen 1993:25-26).

Og:

As already mentioned, the alternation correlates within the neutral intransitive stems with a distinction between unergative and unaccusa-

tive verbs of motion (...) So the same lexeme appears now as unergative (activity verb, [- telic]), now as unaccusative (action verb, [+ telic]). This distinction is in Danish firmly tied up with different choices of auxiliary, *have* 'have' in the unergative, *være* 'be' in the unaccusative case...(Herslund 1993:52-53).

Som eksempel på dette skift mellem det inakkusative og det inergative, og dermed skift i aktionsart ved bevægelsesverber, nævner Michael Herslund eksempler med 'rejse' og 'løbe':

1. Unergative

Boris har rejst hele dagen...

Boris har løbet langt...

2. Unaccusative

Boris er rejst til Paris/bort...

Boris er løbet hjem (ibid.:53).

Paul Diderichsen har ganske vist allerede i *Elementær Dansk Grammatik* fra 1946 beskrevet:

Ved Intransitiver, der baade kan betegne Tilstand og Overgang, kan begge Konstruktioner [både 'har' og 'er'] bruges (...) I Sætningerne med *har* betones den stedfundne Handling, i Sætningerne med *er* den indtraadte Tilstand (Diderichsen 1946:130).

Der er altså i sig selv intet nyt i at ved visse verber kan 'at have' "styre" tilstand og 'at være' "styre" overgang. Nyt er til gengæld at Herslund, via de neutrale bevægelsesverber, sætter dette allerede kendte i forbindelse med begreberne inakkusativitet/inergativitet og derved på en ny måde fremhæver et system, hvori det netop er skiftet mellem det inakkusative og inergative som danner baggrund for hhv. action og activity.

Min påstand er nu, at det er ovennævnte system der trækkes på når sprogbrugerne i mine talesprogseksempler anvender 'at have' i stedet for 'at være'. Der foregår en mapping af et regelsæt fra et område til et andet. Verberne i mine eksempler er selvfølgelig ikke neutrale, men som allerede nævnt overgangsverber med et resultativt præg, og sådanne kan naturligvis ikke skifte aktionsart. Jeg mener derfor ikke at der er tale om skift i ak-

tionsart, men derimod om noget der "ligner" – nemlig *et afsendermarkeret skift i aspekt*. Et indlån af inergativt 'at have' i en ellers inakkusativ konstruktion og dermed et *kunstigt* skift fra inakkusativ til inergativ "*situation*". Jeg taler derfor samtidig for at der *som en diskursiv effekt i friere talesprog eksisterer morfologisk aspekt på dansk*, og at der derved findes en mulighed for at "ændre" på det ellers afsluttede, resultative der er forbundet med perfektum af + teliske verber. Ved at bruge det inergative 'at have' kan afsender aspektualisere en proces imperfektivt og som en konsekvens af det inergative, i visse tilfælde, give processens subjekt et mere agentivt præg, hvorved det objektagtige ved subjektet kan "svækkes". Det er i øvrigt i forbindelse med sidstnævnte værd at bemærke at processerne i talesprogseksemplerne i overvejende grad er Hallidays MATERIALS, og at hovedparten har animeret subjekt, bl.a. 'vi' og 'jeg', hvilket måske kan appellere til stærkere agentivitet, som netop kan opnås ved at benytte 'at have'.

For at vende tilbage til Aage Hansens udtalelse omkring Branners: "Det store træ har begyndt at få knopper", hvor han påpeger at træet selv har del i at det springer ud, og hans påpegning af aktivitet ved brugen af 'at have' i: "Jeg har holdt op at skrive", kan udtalelserne nu komme til at give ny mening. Træet får ved at indgå i en inergativ "situation" agentivt præg, ligesom det inergative 'at have' giver activity til skriveprocessen.

Mit udgangspunkt er altså fremover at når sprogbrugerne i mine eksempler f.eks. udtaler: "Vi *har kommet* så langt i sagen", kan det være udtryk for at de som afsendere "låner" fra det ergative kausalsystems inergative konstruktion. At de ønsker at fremstille en proces ikke så meget som en overgangshandling, men som en handling der udstrækker sig i tid, ligesom de til tider opnår at tillægge sætningens subjekt større agentiv andel i selve handlingen. Politiet som kom med ovennævnte udtalelse, ønskede derfor, ifølge ovennævnte, at udtrykke selve *processen* bag den nævnte politisag som strækkende sig over et vist tidsrum og i dette tilfælde samtidig at give til kende at de, politiet, havde deltaget særdeles aktivt i den.

3.0 FRA DET MULIGE ASPEKT TIL DE ASPEKTUELLE MULIGHEDER

Min argumentation har indtil videre drejet sig omkring et: *hvad* sker der når en sprogbruger anvender et markeret 'at have' ved intransitive + teliske verber. Svaret på dette er at sprogbrugeren via et kunstigt skift fra inakkusativ til inergativ "situation" skaber imperfektivt aspekt. Ud fra en funk-

tionel målsætning må en sådan aspektualisering udfylde en funktion også set i en større pragmatisk sammenhæng. Jeg vil derfor i det følgende koncentrere mig om *hvorfor* det sker? Ved at anskue nogle eksempler inden for deres kontekstuelle rammer, vil jeg demonstrere hvordan brugen af et aspektuelt 'at have' kan fortolkes, ligesom jeg vil vise hvordan muligheden i den opståede inergative "situations" agentive præg kan indgå som et raffineret diskursivt virkemiddel.

DEN LILLE FEDE PONY!

- 1 A til første april der har jeg £ været på rideskole
- 2 A i ti år mm (fnis)
- 3 B har du det? kender du nogen med
- 4 B egen hest? £ nå
- 5 A ja ja £ altså £ alle dem ude på
- 6 A rideskolen (ler)
- 7 B jamen sådan ja ja men altså
- 8 A men~ sådan ellers? (tsk) min~ kusine
- 9 B sådan mm ££
- 10 A har haft hest £ hun har også kommet af med den
- 11 B
- 12 A igen £
- 13 B (rømmer sig) jeg tænkte på er det ikke
- 14 B sådan nogen forkælede unger? nå £
- 15 A jo hun var og
- 16 B nå £
- 17 A så gad hun ikke mere og så kom hun af med den
- 18 B mm
- 19 A jeg tror først så købte de hest m- £ et vildt køb
- 20 B
- 21 A jeg kan huske jeg var oppe at se den jeg var helt
- 22 B
- 23 A målløs over e-en sådan lille fed pony £

- 24 B mm
- 25 A der var dum og så skulle jeg op at ride på den
- 26 B
- 27 A nej- jeg tænkte "tak skal du ellers have" men
- 28 B
- 29 A hun- fik alligevel # hun red [som det onde ved
- 30 B
- 31 A den] men hun kom da alligevel
- 32 B
- 33 A lidt videre med den men den kunne ikke en pind
- 34 A den hest # og hun købte sadler til fire tusind
- 35 B mm
- 36 A dressursadler og hovedtøj og hun havde
- 37 B mm mm
- 38 A simpelt hen alt rideudstyret
- 39 B ja
- 40 A læderridestøvler £ selv om damen ikke var
- 41 B
- 42 A udvokset ridejakke og hvide ridebukser
- 43 B
- 44 A ridehjelms og rød ridejakke fordi hun sprang jo
- 45 B
- 46 A også så man har både rød og sort ridejakke jo
- 47 B
- 48 A ik' sort til dressur og rød til spring
- 49 B nå nå
- 50 B mm mm £
- 51 A og gamacher til hesten og det hele det-
- 52 A var- £ og så gad hun ikke ride mere £
- 53 B mm

- 54 B og så kunne de sælge [det hele] mm
55 A ja
- 56 A ja det var hendes far der betalte
57 B hendes forældre
- 58 B de må også have (uf)
59 A ja og så er det endda i K***** R***** det er
- 60 A sådan et sted hvor der bliver holdt mange
61 B nå £ han må være velhavende £
- 62 A store stævner det er sådan meget det har været
63 B
- 64 A dyrt at have haft den stående der
65 B ja
- 66 A det har været et dødlækkert sted at have den
67 B
- 68 A stående men det har også været dyrt (fnis)
69 B ja
- 70 A men så gad hun ikke det mere for nu
71 B (rømmer sig)
- 72 A var det mere interessant at gå ud med drenge
73 B
- 74 A og sådan noget
75 B mm mm £ der er nogen der får
- 76 A
77 B tingene nemmere her i v- i verden end andre hva'
- 78 A ja ja £ så £ jeg kan huske jeg var meget
79 B (uf)
- 80 A forarget hun havde redet et halvt år og så
81 B
- 82 A fik hun sin egen hest (ler) og det kan jeg huske
83 B

84 A det var jeg meget forarget over (leende)

85 B (ler) ja du var

86 A sådan en lille møgunge

87 B misundelig (ler) (ler)

88 A overhovedet ikke (ler)

£ = pause

££ = længere pause

~ = tøven

= pause udfyldt med vejtrækning

(uf) = uforståelig passage

[ ] = usikker transskription

A's ponyhistorie, som er et uddrag af et interview fra Projekt Bysociolingvistik, er en ægte narrativ. Den består af et forløb startende i 8 og sluttende i 86 der danner en helhed som kun ganske få gange afbrydes af supplerende kommentarer fra B (intervieweren). Historien indledes med en *abstract* i 8, dvs. en slags *forløber*, et koncentrat af den historie som skal fortælles: *min-kusine har haft hest £ hun har også kommet af med den igen*. Det er i denne forløber at der anvendes et markeret 'at have'. Forløberen følges i øvrigt op af en gentagelse i 17: *og så gad hun ikke mere og så kom hun af med den*. Historiens klimaks er at kusinen efter indkøb af alskens dyrt rideudstyr mv. pludselig ikke gider at ride mere – hun vil hellere gå med drenge! Historiens *coda*, som angiver den effekt historien har haft på fortælleren og dermed markerer slutningen på fortællingen ved at danne bro til nutiden, består af fortællerens åbenlyse konklusion på sagen i 81: *jeg kan huske jeg var meget forarget*, og igen, tildels fremprovokeret af B's kommentarer, i 82: *og det kan jeg huske det var jeg meget forarget over*.

Aspekt er som tidligere nævnt et stilistisk virkemiddel. Aspekt indgår således også inden for narrativ teori ² i det man kalder "narrativ grammatik". Der tales om *foregrounding* og *backgrounding*, hvis virkning består i strukturmæssigt at levendegøre en fortælling. I narrativ diskurs regnes det umarkerede aspekt for at være: perfektivt. Ved at anvende den ikke forventelige markerede modpart: imperfektivt aspekt, kan afsender, i den ellers enkle narrative struktur, foregrounde og skabe højdepunkter. Dette sker især fordi det imperfektive aspekt med sit activitypræg kan sætte fortælletempoet ned, således at der opstår et højdepunkt, en forstærket fokuse-

ring på en enkelt begivenhed, en "showing" i stedet for en "telling". Dette gælder ikke mindst når det drejer sig om intransitive + teliske verber, som jo normalt i narrativ diskurs regnes for at være backgroundede. Ved at foretage en sammensmeltning af + telisk aktionsart og imperfektivt aspekt, hvilket er tilfældet ved indlånet af det inergative 'at have' ved et inakkusativt verbum, kan der opstå en situation hvor handlingen foregår, nærmest filmisk, som i slowmotion. Handlingen *præsenteres* af afsenderen og *opleves* af modtageren som en igangværende proces.

...The IMP can isolate a single moment of action, detaching it from those preceding and following it, just as a still photograph captures a single cut of a scene in motion and presents it frozen to the observer (Fleischman 1990:28)

Men at suspendere eller forhale de fremadskridende handlinger for at skabe højdepunkter og samtidig, gennem det imperfektives "showing", åbne op for modtagerens indlevelse mv., er ikke kun en måde hvorpå det sproglige udtryk, på tekstuel niveau, kan varieres. Den tekstuel diskurs-organiseringen af foregrounding og backgrounding har samtidig en *evaluerende funktion*.

In any discourse some parts of the message are more important to the speaker's communicative goals than others. In recent linguistic literature on narrative this contrast is often referred to as *foreground-background*...(ibid.:168).

På det interpersonelle niveau kan afsender gennem aspektualiseringen lade sit syn på de fortidige begivenheder træde igennem, dvs. fortælle hvad der er væsentligt og uvæsentligt og dermed, som led i en konativ funktion, påvirke hvorledes fortællingen skal fremstå i modtagerens bevidsthed. Foregrounding og evaluering kan derfor ses som to sider af samme sag.

For at vende tilbage til ponyhistorien, træder det imperfektive aspekts stilistiske muligheder i denne narrativ meget tydeligt frem. Den talende bruger imperfektivt aspekt netop i forløberen, som er et strategisk godt sted at fikse og fokusere. Ikke alene angiver det nedsatte tempo og fremhævelsen af processen: "komme af med" at her er noget væsentligt som er værd at berette om. Det er altså en klar appetitvækker og måske oven i købet en opfordring fra A til interviewer (B) om at bede om en uddybning. Men eftersom en forløber ofte indeholder ikke kun *hvad* narrativen handler om, men også *hvorfor* den fortælles, kan det imperfektive aspekt her også tolkes

som et forvarsel ikke kun om historiens pointe/højdepunkt, men også som et forvarsel om fortællerens forargelse. Dvs. et: "Det er måden hun kom af med den på som er interessant, og det har jeg en mening om"! Den "fast-frosne" forløber gør på den måde en mere effektiv reklame for den senere morale som fremstår i coda – at kusinen har opført sig forargeligt! Fortællingen er i øvrigt rig på evaluering: "lille fed pony", "møgunge" osv. I den forbindelse stemmer det inergative præg ved brug af hjælpeverbet 'at have' ganske godt overens med hvordan fortælleren ønsker at historien skal fremstå. Kusinen som her bliver mere "agentagtig", får en mere aktiv del i at hesten opgives. Hun bliver ganske enkelt mere skyldig!

Det er dog langt fra alle mine eksempler der indgår i rene narrativer, som det er tilfældet med ovennævnte ponyhistorie. De indgår derimod i det blandingssprog, som er det mest almindelige i mundtlig diskurs. Da markeret brug af 'at have' i forvejen kan regnes som en art foregrounding, ser jeg dog intet til hinder for at lade imperfektivt aspekt som det fremstilles i den narrative foregrounding og backgroundings teori, stå som forklaringsmulighed i et videre perspektiv.

De fleste af eksemplerne har i øvrigt det narrative træk, at de indeholder et for den fortællende stort følelsesmæssigt engagement. Dette gælder ikke mindst følgende uddrag fra TV-Avisen, DR1, 8/10 1998:

DER ER HÅB FOR POLITIKERNE!

Interview med en cheføkonom i et indslag om en finanskrisen i Asien med efterfølgende uro på finansmarkederne også i Danmark.

- S: Hm nu Politikerne de taler jo meget om øh skal vi gå i selvsving eller skal vi ikke gå i selvsving P altså er der grund til at gå i selvsving
- I: Altså øh man skal selvfølgelig ikke gå i selvsving øh det der er væsentligt det er at man forstår situationen her og at politikerne forstår den fordi det der er afgørende her det er simpelthen at folk og finansmarkederne får tilliden til at virksomheder øh altså øh politikerne har P hånd og hanke om det her og det ser det ikke ud til P altså vi har lige set her at i løbet af et P måned har politikerne også begyndt at *erkende* situationen og det er første skridt på vejen det er simpelthen erkendelse så kan P derefter kan vi se action og det er der hårdt brug for.

S = speaker/interviewer

I = interviewede

Kursiv = emfase

Som det fremgår, er dette et uddrag af et interview om en finanskrisen i Asien. Den interviewede lægger allerede i begyndelsen af sin replik ud med at: *det der er væsentligt det er at man forstår situationen*. Det centrale i budskabet er *forståelsen* af krisens alvor og ikke at man nødvendigvis skal gøre noget ved den.

Det er dog ikke, som det var tilfældet i ponyhistorien, i indledningen at den interviewede ved hjælp af det imperfektive aspekt vælger at foregrounde denne "forståelse", men derimod i afslutningen: *i løbet af et P måned har politikerne også begyndt at erkende situationen*. Den aspektuelle foregrounding følges i øvrigt op af andre supplerende markeringer: For det første siger afsender: *i løbet af et P måned*; der er altså rent faktisk tale om et længerevarende forløb, som også kan ses udtrykt i det imperfektive. For det andet følges den fokusering af processen: 'at begynde at erkende' som det imperfektive medfører, op med både emfatisk tryk på "erkende" og en senere gentagelse: *det er første skridt på vejen det er simpelthen erkendelse*. Der kan altså klart argumenteres for at dette punkt i interviewet er særdeles *væsentligt* i forhold til afsenders budskab, og at det imperfektive aspekt, ud over at skabe udstrækning i tid, kan siges at have en stærkt evaluerende funktion.

Hvor den imperfektive foregrounding i ponyhistoriens indledning nærmest var en form for reklame for en interessant historie, fremtræder den hos cheføkonomen, med denne sidste "aspektuelle understregning" af budskabet, nærmest som en pædagogisk manøvre.

Det er i øvrigt interessant i ovenstående eksempel at bemærke, at den af mig valgte durative fortolkning af det imperfektive aspekt, hvorved udsagnet får karakter af: "Situationens alvor er så småt ved at gå op for politikerne", kræver at verbet 'erkende' optræder i den leksikalske betydning 'at forstå', dvs. som udtryk for en psykisk proces. Denne betydning formodes den interviewede også selv at lægge op til, ved i begyndelsen af sin replik at omtale det 'at forstå' som noget meget afgørende. Opfattes verbet 'erkende' derimod i den leksikalske betydning 'at indrømme', opstår der en glidning hen imod noget iterativt. Udtalelsen får derved præg af: "I den sidste måned har politikerne flere gange i det små indrømmet (sagt at de erkendte) situationens alvor".

Ligeledes er det værd at bemærke, at det agentive præg der kan være ved en inergativ "situation", ikke i ovennævnte tilfælde, i modsætning til ponyhistorien, synes at spille nogen rolle. En mulig forklaring kan være det emfatiske tryk på "erkende" som bevirker at opmærksomheden trækkes bort fra sætningens tema, politikerne.

Det agentive som aktiv medspiller synes derimod at udfylde en meget væsentlig rolle for en meningsfuld fortolkning i følgende eksempel fra Projekt Bysociolingvistik:

EN AKTIV PASSIV!

- 1 B altså for det første de bliver også ældre alle
- 2 B de der de bliver tunge og £ mere de skal
- 3 A ja ja
- 4 B og løfte £ og så får de godt nok
- 5 A det er rigtigt
- 6 B en løftemaskine men så- er kan de ikke få den ind
- 7 A
- 8 B og løfte og så tager det alligevel længere tid og
- 9 A
- 10 B så løfter de og så får de hold i ryggen og ££ og
- 11 A (latter)
- 12 B de de- har også blevet beskåret meget £ nu er
- 13 A ja
- 14 B er hun ikke nattevagt men nattevagterne de
- 15 A
- 16 B sidder for eksempel alene £ det er der nogle af
- 17 A
- 18 B dem sådan £ de synes ikke det er så rart at gå
- 19 A
- 20 B hjem på et rundt på et stort plejehjem
- 21 A nej jeg
- 22 A synes også det ja
- 23 B sådan helt alene og være alene

Dette er et interview hvor interviewer (B) er i gang med en snak omkring de dårlige forhold for nattevagter på plejehjem. Det er tydeligt at han har vanskeligheder med at få den interviewede (A) med i samtalen. Denne

synes at ville fastholde en lyttende rolle. Intervieweren udtaler på et tidspunkt: *de de- har også blevet beskåret meget...*, en passivsætning hvori processen 'at blive beskåret meget' bliver genstand for ekstra opmærksomhed. En forklaring på netop denne foregrounding kan naturligvis være at det for intervieweren er vigtigt at understrege at vagterne er underbemandede. Intervieweren ser i øvrigt også ud til at have et meget personligt forhold til dette emne. Der kan dog også i denne aspektuelle foregrounding indlæses en anden betydning. Da det netop er en passivsætning, kommer det agentive præg som ofte er en effekt af det inergative 'at have', til at kunne bidrage med en særlig virkning. Den egentlige *agent* findes jo ikke i sætningen! Jeg mener derfor at dette er et tilfælde hvor fortælleren med den imperfektive aspektualisering faktisk *ønsker* at pege på årsagen til beskæringerne – det agentive kommer til at præge den agent som *ikke* er tilstede i sætningen, men som derved alligevel kommer med – blot indirekte.

At intervieweren ikke i første omgang har brugt en aktiv sætning, hvori agenten kunne udtrykkes eksplicit, kan skyldes flere forhold. Det er ikke usædvanligt at agens ofte udelades når det drejer sig om en forudsigelig stereotyp agent – i dette tilfælde politikerne/samfundet. Desuden ville en eksplicit udtrykt agent formodentlig skabe brud i den tematiske kæde.

At en kunstig inergativ "situation" med 'at have' anvendes i dette eksempel, kan derfor fortolkes som et (ikke nødvendigvis bevidst) valg fra interviewers side. Intervieweren "afpassiviserer" passiven for derigennem at få mulighed for implicit at give en negativ evaluering af beskæringerne (og politikerne?), i øvrigt forstærket af "også" og "meget". Det er en negativ evaluering, som måske endog er en indirekte invitation til A om at starte på en mere samfundsorienteret diskussion!

Afsluttende vil jeg gøre opmærksom på at der i 1.1 er flere eksempler som efter min mening ikke udelukkende er omfattet af imperfektivt aspekt brugt som foregrounding. Dette gælder eksemplerne: *jeg har aldrig blevet så meget ophidset over den slags* og *jeg har vågnet op og PP (snøfter) haft sved på panden og tænkt P ja drømt mystiske ting* hvor der er iterativt aspekt. Man fornemmer klart at der i førstnævnte er tale om en persons generelle temperament, ligesom sidstnævnte har haft flere opvågninger. Indenfor aspektteori er dette en velkendt effekt af + telisk verbum og imperfektivt aspekt.

Ligeledes er der eksempler på imperfektivt aspekt koblet sammen med en modal betydning: *den tidligere ordning har faldet omkring fem år efter officersskolen* og *der har eventuelt sket en udtørring*, som begge indeholder

udtryk der markerer overfor modtager at udsagnet har en tvivlsom sandhedsværdi, dvs. "omkring" og "eventuelt" som udtryk for: "Jeg tror nok at det var/er sådan!". Netop forbindelsen mellem hukommelse/usikkerhed og imperfektivt aspekt er kendt indenfor narrativ teori. Forbindelsen skyldes en dobbelthed ved det imperfektive aspekts interne fokusering. Samtidig med at modtager får en oplevelse af en igangværende handling, der skal fokuseres, åbner afsender gennem en opbremsning af det fremadskridende forløb, for sig selv, op for en slags "genoplevelse". Det imperfektive aspekt kan derved tolkes som en afspejling af en igangværende bevidsthedsproces – afsenders kontakt med en slags "deep memory".

4.0 DEN MULIGE MENING

Man skal være påpasselig med at tilskrive betydning, bl.a. fordi det er vanskeligt at finde en fornuftig grænse mellem regulære talesprogsfejl og udvikling af betydningsindhold. Jeg er vel vidende om at en række af mine talesprogseksempler ville kunne tolkes som fejl, ligesom gennemgangen af mine eksempler som en følge deraf, ville kunne kaldes overfortolkninger. Det har dog fra start, ud fra mit funktionelle sprogsyn, været mit klare *valg* at ville gøre forsøget: er der en mulig mening? Til det er svaret *ja*. Der er en *mulig* mening. Ved brug af forskellige grammatiske vinkler er det muligt at se brugen af 'at have' ikke som en fortalelse, men som en funktionel sproglig manøvre, som udtryk for ikke alene sproglig kreativitet der vedrører det kunstneriske udtryk at skabe en slags "showing", men også som en effektiv diskursordner. Ved at operere indenfor ikke det transitive, men det ergative fortolkningssystem og foretage et skift fra inakkusativt 'at være' til inergativt 'at have', får afsender ved intransitive inakkusative konstruktioner mulighed for at anvende en ellers ikke tilstedeværende mulighed på dansk: imperfektivt aspekt. Dette kan åbne op for at en fortæller, ved at anvende det inergative 'at have', kan vælge ikke at udtrykke et skift i tilstand, men derimod at uddybe en proces eller skabe en slags kunstig udstrækning i tid med den konsekvens at det inergative til tider fremhæver subjektet som en mere "aktiv" del i processen. Det er et system som "ligner" det allerede gældende ved danske bevægelsesverber. Her er der dog tale om skift i aktionsart, hvorimod jeg plæderer for skift i aspekt – en grammatisk kategori som normalt ikke udtrykkes morfologisk på dansk.

At anvende imperfektivt aspekt ved overgangsverber er et velkendt fænomen inden for narrativ teori. Med inspiration i denne, har det været

muligt at fortolke afsenders "ønske" om at fokusere en proces som et narrativt stiltræk – som en mulig måde hvorpå en diskurs kan styres. Således kan der i det imperfektive aspekt, som i narrativ teori er forbundet med foregrounding, ligge vigtige informationer og evalueringer med hvilke afsender implicit kan præge og styre sin modtager.

Med baggrund i dette ville journalisten der udtalte *de har nået til et resultat*, formentlig understrege at processen havde været langvarig og vanskelig, ligesom TV indslaget *problemet er at der har hans personlige problemer kommet i vejen* ville lægge ekstra vægt på (og måske styrke den offentlige forargelse over) en kendt politikers massive personlige problemer.

NOTER

1. De semantiske roller Medium og Agent forklarer Halliday således:

Every process has associated with it one participant that is the key figure in that process; this is the one through which the process is actualized, and without which there would be no process at all. Let us call this element the MEDIUM, since it is the entity through the medium of which the process comes into existence (Halliday 1994:163)

The process and the Medium together form the nucleus of an English clause; and this nucleus then determines the range of options that are available to the rest of the clause (...) The most general of these further options (...) is the ergative one whereby, in addition to the Medium, there may be another participant functioning as an external cause. This participant we will refer to as the AGENT (ibid.:164)

2. Jeg forholder mig her til imperfektivt aspekt brugt i narrativ teori således som det er gældende for de romanske sprog, særligt fransk, og overvejende som det fremstilles af Suzanne Fleischman (1990).

L I T T E R A T U R

- Bache, Carl (1985): *Verbal Aspect*. Odense: Odense University Press.
- Diderichsen, Paul (1946): *Elementær Dansk Grammatik*. København: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag
- Fleischman, Suzanne (1990): *Tense and Narrativity, from medieval performance to modern fiction*. Routledge, University of Texas Press.
- Givón, T. (1987): Beyond foreground and background, Russell S. Tomlin (ed.): *Coherence and Grounding in Discourse*. John Benjamins Publishing Company
- Halliday, M A K (1994): *An Introduction to Functional Grammar*. Second Edition, Arnold
- Hansen, Aage (1965): *Vort vanskelige sprog*. Grafisk Forlag
- Herslund, Michael (1993): Transitivity and the Danish Verb, Michael Herslund og Finn Sørensen (red.): *LAMBDA, nr. 18*. København: Institut for Datalogivistik, HHK.
- Herslund, Michael og Finn Sørensen (1993): Valence and the Danish Verb, Michael Herslund og Finn Sørensen (red.): *LAMBDA, nr. 18*. København: Institut for Datalogivistik, HHK.
- Hopper, Paul J. (1995): The Category 'Event' in Natural Discourse and Logic. Werner Abraham, T. Givón m.fl. (eds): *Discourse Grammar and Typology, Papers in honor of John W.M. Verhaar*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Jensen, Per Anker (1987): *Principper for grammatisk analyse*. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Labov, William (1972): *Language in the Inner City, Studies in the Black English Vernacular*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Levin, Beth and Malka Rappaport Hovav (1995): *Unaccusativity. At the Syntax-Lexical Semantics Interface*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- Perlmutter, David M. and Paul M. Postal (1984): The 1-Advancement Exclusiveness Law, David M. Perlmutter and Carol G. Rosen (eds): *Studies in Relational Grammar 2*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Rosen, Carol G. (1984): The Interface between Semantic Roles and Initial Grammatical Relations. David M. Perlmutter and Carol G. Rosen (eds): *Studies in Relational Grammar 2*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Schøsler, Lene and Mary Talbot (1995): *Studies in Valency I*, RASK Supplement Vol 1. Odense: Odense University Press.
- Thelin, Nils B. (1990): *Verbal Aspect in Discourse*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.